کتێبی "شیعر وپەخشانی سوارە"

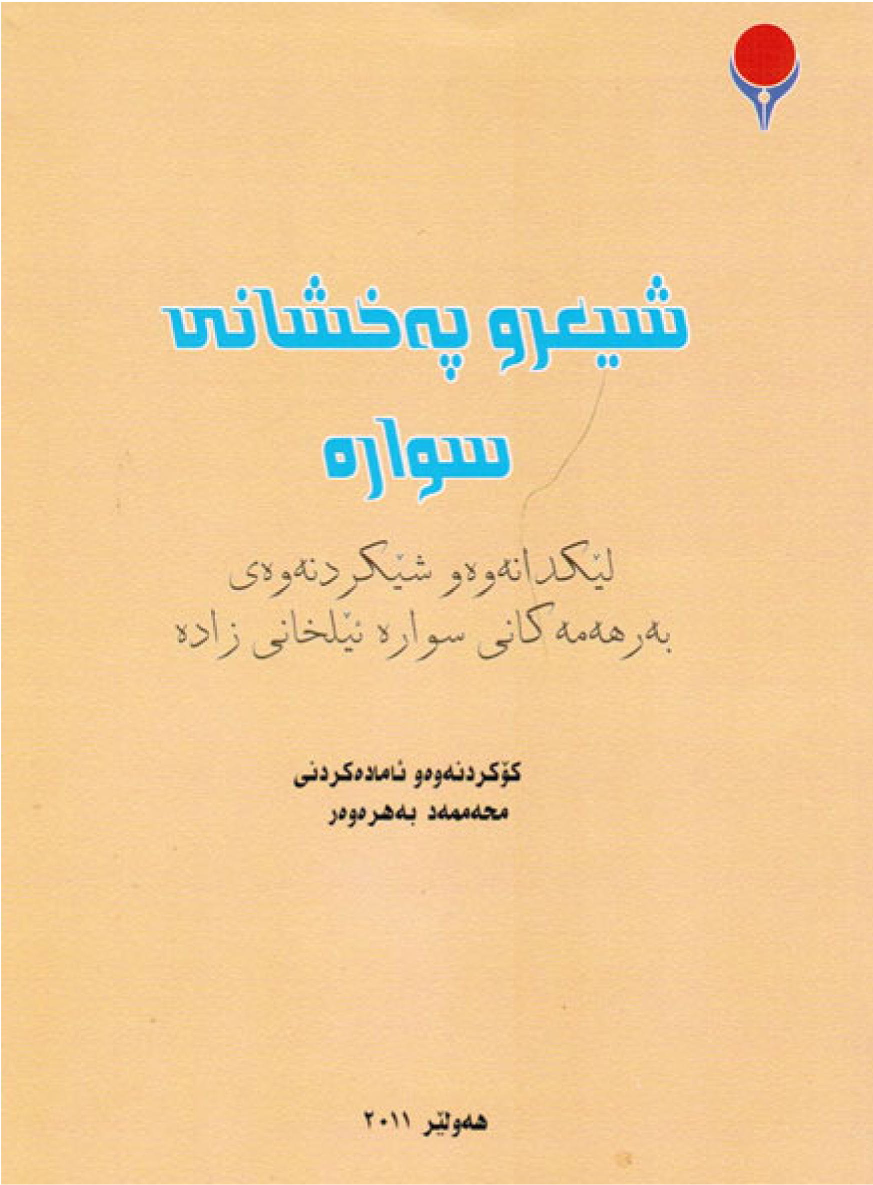

محەممەد بەهرەوەر؛ "شیعر وپەخشانی سوارە – لێکدانەوە و شیکردنەوەی بەرهەمەکانی سوارە ئێلخانی زادە"؛ کۆکردنەوە و ئامادەکردنی محەممەد بەهرەوەر؛ بڵاوکراوەی ئەکادێمیای کوردی؛ هەولێر ٢٠١١؛ ٤٠٦ لاپەڕە؛ کوردی

سەبارەت بە سوارەی بلیمەت کەمتر نووسراوە و ئەوانەش وا گوتراون، زۆرێکیان بینراو وزانراو و سواو و دووپات کراوەی بابەتی سەرچاوەکانی دیکەن.

ئەگەر کەسانیك لە ژیانی دوابێتن ئەم چەند خاڵەیان لەبیر نەچووە: لە تورجان لەدایک بووە، لەبۆکان چۆتە قوتابخانە، تووشی نەخۆشی هاتووە، لە زانکۆی ماف دەرسی خوێندووە، لە ڕادیۆی کوردی تاران بەرنامەی بڵاوکردۆتەوە، پاشانیش بە نەخۆشی لە نەخۆشخانەیەکی تاران کۆچی دوایی کردووە و لە گوندی 'حەمامیان' ی بۆکان نێژراوە.

ئەگەریش باسی شوێنەوارە ئەدەبییەکانیان کرابێت، ئەوا 'خەونەبەردینە' و 'شار' دێڕ بەدێڕ واتا کراونەتەوە یا ئاماژەیەک بە بەرنامەی تاپۆوبوومەلێڵ کراوە و ئیتر هیچ. کەمتر واهەیە لە گەوهەری کارەکانی سوارە دوابێتن وبڵێمەتیی ئەویان لە بۆچوونە پسپۆڕانەکانیدا دەرخستبێت. من بۆ نموونە، تەنیا دەست نیشانی یەک دووخاڵ دەکەم کە لە شیکردنەوەکانی شارەزایاندا باسیان لێوە نەکراوە و بازیان بەسەردا دراوە یا ئەگەر ئاماژەیان پێ کرابێت کەس نەچۆتە قووڵاییانەوە:

١. لەکاتێکدا "شێوەی موعتاد" ئەوەیە شیعری کوردی بە سەر سێ ڕەوت یا قۆناغی

برگەیی یا هەجایی،

کلاسیک یا عەرووزی، و

نوێ

دا دابەش بکرێت، بۆچی و لەسەر کام بنەمای عەینی وکام خەسلەتی هونەریی، سوارە توانیویەتی مێژووی شیعری کوردی بە سەر چوار (نەک سێ) شێواز دا دابەش بکات و شێوازی بەیتی لە سێیەکەی سەرەوە زیاد بکات؟[1] کەس لەوەی نەکۆڵیتەوە بزانین جیاوازیی نێوان شێعری بڕگەیی و بەیتی چییە و سوارە بۆچی ئەو دووەی لەیەک جیاکردوونەتەوە؟ قۆناغی بەیت بۆ لە قۆناغی فۆلکلۆری جیاوازە و تایبەتمەندییەکانی هەرکامیان چییە؟ چۆنە کەسی دیکە لە سەر ئەو پێودانە نەڕۆیشتووە و شیعری کوردی وا وەسف نەکردووە و قۆناغی ئەوتۆی پێ نەبڕیوە؟ ئایا سوارە، کە شاسوارێکی ئەدەبی فارسی بوو، چەندەی لە شیعر و ئەدەبی کوردی دەزانی و چەندەی سەرچاوەی ئەدەبی کوردی لەبەردەستدا بوو بۆئەوەی بگاتە بڕیار و ئەنجامێکی وەها گرنگ؟

بە کورتی، سوارە ئەو دابەش کردنەی لە سەر بنەمای کام زانست وشارەزایی دانا؟ ئایا ئێمە دەتوانین بۆچوونەکەی بە هەند وەربگرین؟ ئەگەر وەڵامی پرسیارەکە بە ئەرێ بدەینەوە، بۆچی دوای چل و چەندساڵ تێپەڕبوون بەسەر ئەو کاتەی وا سوارە بابەتەکەی لە بەرنامەی 'تاپۆ وبوومەلێڵ' ی ڕادیۆی کوردی تاراندا ڕاگەیاند، کەس شوێنی قسەی ئەوی نەگرت و بۆی لە مل نەدا و لە پەسندیدا هیچی نەنووسی؟ ئەگەریش وەڵام نەرێ یی بێت، بۆچی کەس بۆچوونەکەی ئەوی نەخستە بەر نەشتەری ڕەخنە و هۆکاری دانەدواوەی هەڵسەنگاندنەکەی ئەوی ڕانەگەیاند؟

٢. مێژووی هەموو نەتەوەیەک دەچێتەوە سەر بنەمایەکی میتۆلۆژیک (ئوستوورەیی) تایبەت بەو گەلە. نەتەوە بە بێ ئوستوورە نابێت. ئەوەی ڕاستی بێت، سوارە خەریکی ئەفراندنی میتۆلۆژی کوردی بوو یا ئەگەر لە سەر ئەو بڕوایەبین کە سوارە میتۆلۆژی کوردیی نەئەفراندوە بەڵکوو "کەشف" ی کردوون- وەک ئەو هەوڵانەی وا لە ڕێگای ئەفسانە ئامێزکردنی بەیتی سەیدەوان و لەشکریدا دەیدا، پرسیار ئەوە دەبێت بۆچی کەس دانی بە کارەکەیدا نەنا و شوێنی ڕێبازی ئەوی نەگرت، لە ئەنجامدا هەوڵی ئەویش بێ ئاکام و لە توێی کتێبێک دا قەتیس مایەوە و نەچووە ناو کۆمەڵانی خەڵک وناو مێژووی ئەدەبی کوردییەوە.

٣. ئێمە هەمووومان ڕۆڵەی سەردەمی خۆمانین. سوارە، لە سەردەمێکدا دەژیا کە پەتای ڕیئالیسمی سوسیالیستی ستالین بە تان وپۆی هونەری چەپی ئێراندا گەڕابوو. ئەویش وەک هەزارانی دیکە، بە

[1] "وەزنی عەرووزی و وەزنی بەیتی"؛ تاپۆ و بوومەلێڵ، نشر پانیذ، تاران، ١٣٧٩ [٢٠٠٠ز]، لاپەڕە ٢٤٣

تەواوەتی لەژێر کارتێکەریی ریئالیسمی سوسیالیستیدایە و هەموو شوێنەوارێکی هونەری و ئەدەبی بەو گەز و ڕبەیە دەپێوێت ئەوانیتریش سووک و هاسان دەداتە دواوە. ئەوە فەزای فیکریی ساڵانی چ (٦٠ ی زایینی) ڕووناکبیرانی چەپی ئێرانە بە کوردیشەوە. ئێستا، چەند دەیە دوای ئەو ساڵانە، دەزانین ئەو یەک لا بینی و دۆگمە لە هونەردا جێی نابێتەوە و زیهنی هونەرمەند لە ئازادیی بێ سنووردا نەبێت گوڵ ناکات. هەڵوێستی سوارە لەم بوارەدا پێویستی بە شی کردنەوە و هەڵسەنگاندن و ڕەخنەلێگرتن هەیە. بەڵام گەلۆ ئەو کارە کراوە؟ بە دڵنیای، نا!

من ئەو سێ نموونەیەم هێنایەوە کە بڵێم سوارە بیرمەندێکە کۆمەڵگای کورد و مێژووەکەی لە لایەک، سیاسەت و بەختەوەریی دوارۆژی لەلایەکی دیکەوە دەناسی و توانای ئەوەی هەبوو سەرەهەودای هەردوکیان پێکەوە ببەستێتەوە و لە مێژووەوە بۆ سیاسەت و لەوێوە بۆ بەختەوەری میللەتەکەی بچێت. گەلێک گەوهەری شاراوە بەتایبەت لە نووسینەکانیدایە و دۆزینەوە و شیکردنەوەیان ئەرکێکی گرنگی نەوەی هاوتەمەنی ئەو بە تایبەت ناسیاوان و دۆستانی نزیکیەتی. دووپات کردنەوەی قسەی گوتراو هیچ ئاوێکی پێ گەرم نابێت!

*****

کتێبی کاک محەممەدی بەهرەوەر یەک لە دەوڵەمەندترین سەرچاوەکانە بۆ ناسینی سوارە کە من چاوم پێیان کەوتبێت، ئەو خاڵانەش وا لە سەرەوە باسم کردن، لە گرنگایەتی کاری ئەو کەم ناکەنەوە.
کتێبەکە، کۆمەڵەی هەندێک وتار و وتووێژە لەگەڵ چەند کەسایەتی ناسراوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

کاک سەلاحوددینی موهتەدی وەک نووسەر و چیرۆکنووس و ڕەخنەگری ئەدەبی و هاوسوحبەتی سوارە، بەهۆی خزمایەتی ودۆستایەتییەوە، سوارەی لە نزیکەوە ناسیوە، ژیانی بنەماڵەیی و هونەری ئەوی ڕۆژانە بینیوە، بە دانیشتن و قسەوباس و تەنانەت بەنامە، لەگەڵیدا پێوەندی هەبووە، پێش بڵاوبوونەوەی شیعر و نووسینەکانی، لێی کۆڵیونەتەوە و ڕەخنەی لێگرتوون. کەسێکی وا دەبێ باشترین کەس بێت لە سوارە بدوێت، هەر واشە. نزیک بە ١٠٠ لاپەڕە لە ٤٠٦ لاپەڕەی کتێبەکە تەرخانی وتووێژی جیاوازی مێدیای کوردی لەگەڵ ئەو کراوە.

خوێنی شیعری 'خەوبەردینە' بە تان و پۆی کتێبەکەدا گەڕاوە و زوربەی نووسەرانی وتارەکان ئاوڕێکیان لەو شیعرە داوەتەوە. جگە لە کاک سەلاح، وتارێکی نەمر مارف ئاغایی کە سەرەتا لە گۆڤاری سروەی ورمێدا چاپ بووە و ناوی "لێکدانەوەی خەوبەردینەیە"، ڕەخنەی مامۆستا ئەحمەدی قازی بە ناوی "هێندێک تێبینی لەسەر لێکدانەوەی خەوە بەردینە" ی بەشوێندا هاتووە و ئینجا "وەڵامی ڕەخنە" ی کاک مارف لە درێژەی کارەکەدایە.

جگە لە خەوەبەردینە، بەشێک لە لاپەڕەکانی کتێبەکە بۆ لێکۆڵینەوەی شیعری "شار" ی سوارە تایبەت کراوە و سەلاحەددینی ئاشتی، مارف ئاغایی و باوکی تارا ئاوڕیان لە "شار" ی سوارە داوەتەوە.

جگەلەوان، ئەحمەد شەریفی، عومەر ئێلخانی زادە (برای شاعیر)، هێدی، جەلال مەلەکشا، عەزیز کەیخوسرەوی، فاتیح شێخولئیسلامی و.... هەرکام یەک یا دوو بابەتیان سەبارەت بە ژیان و ئاسەوارەکانی سوارە نووسیوە، یا وەڵامی پرسیاری سەبارەت بەویان لە وتوێژدا داوەتەوە. کۆکەرەوە و ئامادەکاری کتێبەکەش بە دوو وتار بەشداریی ئەو هەرەوەزەی کردووە.

کتێبەکە دەرەتانێکی باشە بۆ ناسینی سوارەی شاعیر و پەخشان نووس لە ڕوانگەی نووسەرانی جیاجیا بە بۆچوونی جیاوازەوە.

هەروەها کتێبەکە بۆ مێژووی ئەدەبی بۆکان گەلێک بەنرخە و نەک هەر کاک سوارە خۆی بەڵکوو کاک سەلاحوددینی موهتەدی و کاک عومەری ئێلخانی زادە (برای کاک سوار) و کاک عەبدولخالقی یەعقووبیش خەڵکی شارەکەن.

بەداخەوە پەتای چاپەمەنی کوردی واتە هەڵەی چاپ یەخەی ئەم کتێبەشی قورس و قایم گرتووە و کەمتر لاپەڕەیەک دەبینی کە ئەو هەڵە چاپییانە بڕستی لێ نەبڕیبێت. بنکەچاپەمەنییە کوردییەکانی باشووری کوردستان ڕوون نییە بۆچی ئاوڕێک لە کارەکە نادەنەوە و بە دەست نیشان کردنی هەڵەبڕێکی وردبین بەرگری لەو پەتاپیسەیە ناکەن.